

UNIA EUROPEJSKA I FEDERACJA ROSYJSKA – PORÓWNANIE SKUTECZNOŚCI PROWADZENIA POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA ENERGETYCZNEGO NA PRZYKŁADZIE GAZOCIĄGÓW NABUCCO I GAZOCIĄGU POŁUDNIOWEGO

Agata Muszyńska
Robert Mańk

Wydział Bezpieczeństwa Narodowego, Akademia Obrony Narodowej w Warszawie
al. Gen. A. Chruściela 103, 00-910 Warszawa, muszynska.aga@wp.pl, mank.robert@interia.pl

Streszczenie. Polityka bezpieczeństwa energetycznego jest współcześnie jedną z kluczowych dziedzin polityki zagranicznej państw. Zjawisko wywierania wpływu na podmioty międzynarodowe za pomocą cen surowców energetycznych oraz warunków ich dostaw występuje obecnie powszechnie. Celem pracy jest ukazanie sposobów realizacji energetycznej polityki bezpieczeństwa prowadzonej przez Unię Europejską oraz Federację Rosyjską (na przykładzie gazociągu Nabucco i Gazociągu Południowego) i ocena ich skuteczności.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Federacja Rosyjska, energetyka, gazociąg, polityka bezpieczeństwa energetycznego, Nabucco, South Stream

WSTĘP

Odpowiednie zaopatrzenie w surowce od zawsze stanowiło jedną z kluczowych kwestii, ponieważ był to jeden z czynników determinujących możliwości potencjalnego rozwoju gospodarczego państw na arenie międzynarodowej. W XXI wieku, w erze globalizacji oraz rosnącego wzajemnego uzależniania poszczególnych podmiotów tak gospodarczo, jak i politycznie, znaczenie skutecznej polityki bezpieczeństwa energetycznego staje się większe niż kiedykolwiek w historii. Ciągłość i odpowiedni poziom dostaw, zadowalający stan rezerw, akceptowalne ceny surowców czy dywersyfikacja źródeł zaopatrzenia są tylko niektórymi elementami składającymi się na współcześnie rozumiane bezpieczeństwo energetyczne.

Poniższy artykuł zajmuje się polityką energetyczną dwóch, szczególnie powiązanych ze sobą podmiotów – Unii Europejskiej oraz Federacji Rosyjskiej. Ukazana zostaje m.in. strategia działania, stawiane cele oraz ocena skuteczno-

ści prowadzonej polityki na przykładzie dwóch projektów – Nabucco forsowanego przez Unię Europejską oraz konkurencyjnego względem niego Gazociągu Południowego. Opisane zostaną również zachodzące na rynku energetycznym zmiany oraz ich wpływ na pozycję Federacji Rosyjskiej jako monopolisty dostaw gazu i ropy do Europy.

PROWADZENIE POLITYKI ENERGETYCZNEJ PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ

Unia Europejska jest obecnie najtrwalszym politycznym i gospodarczym tworem na arenie międzynarodowej. Pomimo braku jednoosobowego przedstawiciela, unijny głos jest tak silny, że muszą się z nim liczyć wszyscy „aktorzy na scenie” stosunków międzynarodowych. Dlatego sposób, w jaki Unia Europejska prowadzi swoją politykę energetyczną jest tak ważny dla innych liczących się graczy w tej dziedzinie życia politycznego. W najprostszym zestawieniu, unijna polityka energetyczna opiera się na trzech podstawowych celach: bezpieczeństwie dostaw poprzez ich dywersyfikację, konkurencyjności oraz zwiększeniu udziału alternatywnych źródeł energii. Faktem, który skłonił UE do wypracowania tych, nie najłatwiejszych, celów było rosnące uzależnienie od rosyjskich surowców.

Jednym z najważniejszych dokumentów traktujących o europejskim bezpieczeństwie energetycznym jest Energetyczna Mapa Drogowa 2050 (*Energy Roadmap 2050*) z roku 2011. To swoisty plan wyznaczający ściśle określone normy w zakresie efektywności energetycznej, jakie osiągnąć powinny kraje członkowskie Unii Europejskiej do 2050 roku. Do jej podstawowych celów można zaliczyć: zapewnienie bezpiecznych, niezawodnych, zrównoważonych i niedrogich źródeł energii, przyczyniających się do rozwoju konkurencyjności europejskiej gospodarki¹.

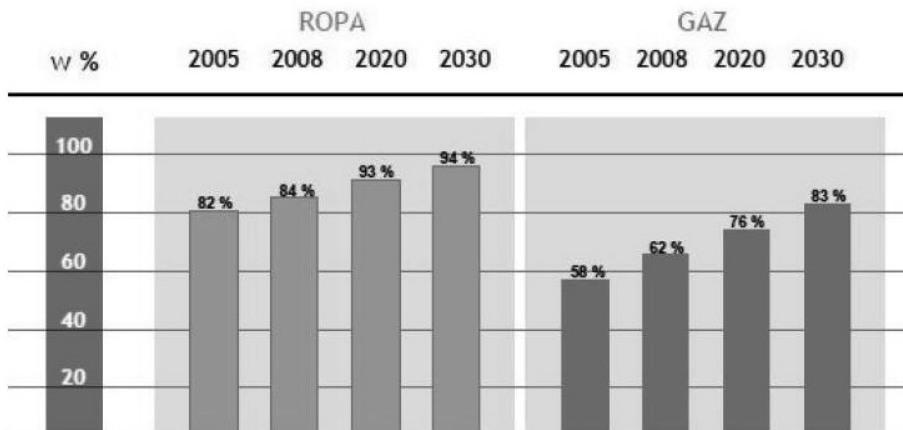
Wybierając podejście rynkowe w tworzeniu własnej polityki energetycznej, Komisja Europejska kierowała się przede wszystkim tym, aby rynki były w stanie pobudzać nowe inwestycje. Przejście na ścieżkę niskoemisyjnego rozwoju będzie wymagało znacznego wkładu finansowego nie tylko w infrastrukturę energetyczną, ale również w niskoemisyjne technologie wychwytywania i składowania dwutlenku węgla. Dlatego tak ważne jest, aby potencjalni inwestorzy mieli dostęp do długoterminowej strategii rozwoju dla zabezpieczenia przyszłej rentowności swoich obecnych inwestycji².

¹ Zob. P. Stępiński: *Gaz ziemny jako element bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej*, <http://www.nowapolitologia.pl/politologia/europeistyka/gaz-ziemny-jako-element-bezpieczenstwa-energetycznego-unii-europejskiej> (dostęp: 12.09.2012).

² *Ibidem*.

Kluczowe miejsce na liście celów zajmuje zagadnienie dekarbonizacji rynku energii, którego skutkiem ma być redukcja emisji gazów cieplarnianych do 2050 roku o 80–95%, przejście na energie odnawialne, podniesienie efektywności oraz obniżenie udziału energii jądrowej³ w całościowym bilansie energetycznym. Komisja Europejska jest zdania, że dekarbonizacja podniesie konkurencyjność Europy w procesie transformacji energetyki. Na podstawie wielu analiz zaproponowała konkretne redukcje tak, aby gospodarka UE pozostała na wydajnej i zrównoważonej ścieżce rozwoju⁴. Powinny one wynosić kolejno 40% w roku 2030 oraz 60% – w 2040 roku. Unijni eksperci zapewniają, że rosnące obciążenia związane z ograniczaniem emisyjności CO₂ będą stopniowo rekompensowane dzięki szerszemu wykorzystaniu biotechnologii. Powodem, dla którego Unia Europejska podejmuje taką inicjatywę jest chęć budowy swej przewagi konkurencyjnej wśród innych światowych gospodarek oraz zdobycie pozycji lidera w zakresie gospodarki niskoemisyjnej⁵.

Poniższe wykresy jasno przedstawiają co skłoniło Unię Europejską do podjęcia kroków ułatwiających i zwiększających uniezależnienie surowcowe od Federacji Rosyjskiej i innych dostawców.

Wariant przy założeniu braku istotnych zmian, na podstawie danych z 2009 r.

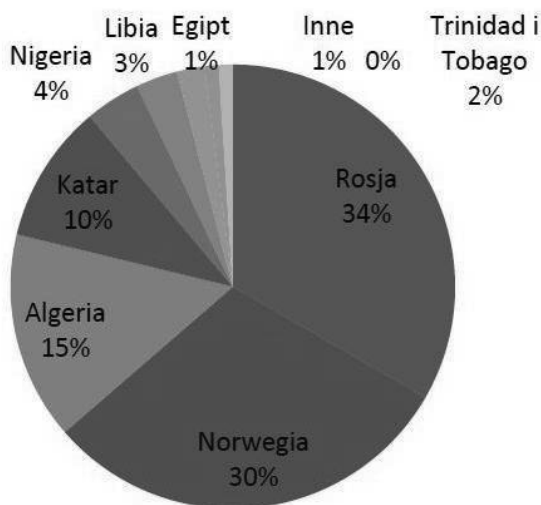
Wykres 1. Prognozy uzależnienia się UE od importu surowców energetycznych do roku 2030

Źródło: opracowane na podstawie: P. Stępiński, *Gaz ziemny...*

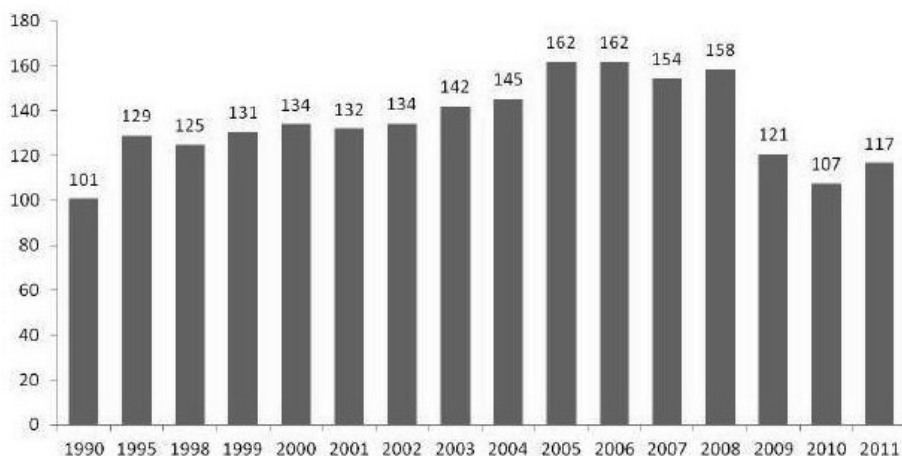
³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

Wykres 2. Udział poszczególnych krajów w imporcie gazu do UE (2010)

Źródło: opracowane na podstawie: P. Stępiński: *Gaz ziemny...*

Wykres 3. Ilość gazu przesyłana przez FR do EU w latach 1990–2011 (mld m³)

Źródło: opracowane na podstawie: <http://www.cbr.ru> (dostęp: 12.09.2012)

Widzimy, że dostawy rosyjskiego gazu do UE od 2011 roku ponownie się zwiększają. W kwestii dostaw ropy, nikt nie może faktycznie konkurować z Federacją Rosyjską, gdyż dostawy tego surowca do Europy są wręcz nokautująco duże. Jeżeli Unia Europejska nie podejmie żadnych realnych kroków w kierunku skutecznego uniezależnienia energetycznego, udział Rosji w dostawach gazu i ropy będzie sukcesywnie rósł, co spowoduje zepchnięcie Unii na

margines i całkowite pomijanie jej interesów w dziedzinie światowej energetyki. Unia utraci stanowisko znaczącego gracza i będzie surowcowo podporządkowana Kremlowi.

PLAN STOPNIOWEGO UNIEZALEŻNIANIA ENERGETYCZNEGO UNII EUROPEJSKIEJ OD FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Powodów, dla których Unia Europejska rozpoczęła wdrażanie planu uniezależnienia energetycznego od Federacji Rosyjskiej, jest kilka. Poprzez takie kroki UE chce podnieść swój prestiż i znaczenie na arenie międzynarodowej. Pragnie także, aby dostawy gazu i ropy na jej teren były całkowicie lub w dużej mierze, kontrolowane przez nią samą. To uniezależnienie ma nastąpić po wybudowaniu nowych rurociągów, którymi popłyną gaz i ropa z rejonu Morza Kaspijskiego i Bliskiego Wschodu, nad którą kontroli nie ma Federacja Rosyjska⁶.

Pokazowym projektem przedstawionym przez Unię Europejską był plan budowy rurociągu Nabucco. Miał być „lekiem” na wszystkie unijne problemy, zapewniającym realizację założonych i przedstawionych powyżej celów. Innymi słowy, projekt Nabucco miał zapewnić dostawy gazu z innego źródła niż Federacja Rosyjska, ponadto miał za zadanie umożliwić dywersyfikację dostaw i tym samym poprawić bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej⁷. Wynikało to z prostego faktu – otóż w 2007 roku tylko 38% zapotrzebowania na gaz pochodziło z wydobywania w UE. Co gorsze, nie istniały jakiegokolwiek przesłanki, aby te liczby zmieniały się na korzyść Unii. W takiej sytuacji Bruksela musiała znaleźć źródło dodatkowych 200 mld m³ gazu rocznie⁸. Nie brano wtedy pod uwagę łupków, w związku z brakiem technologii ich wydobywania oraz wystarczającej świadomości na temat korzyści z ich eksploatacji. Natomiast dalsze dostawy gazu z Rosji uważano za niestabilne, widząc jak elastycznie Kreml wykorzystuje surowiec do forsowania własnych interesów i podporządkowywania sobie takich państw jak Ukraina, Białoruś czy Polska. Projekt Nabucco miał za zadanie przyczynić się do zmniejszenia politycznej zależności od Federacji Rosyjskiej takich producentów ropy i gazu jak Azerbejdżan, Turkmenistan i Kazachstan.

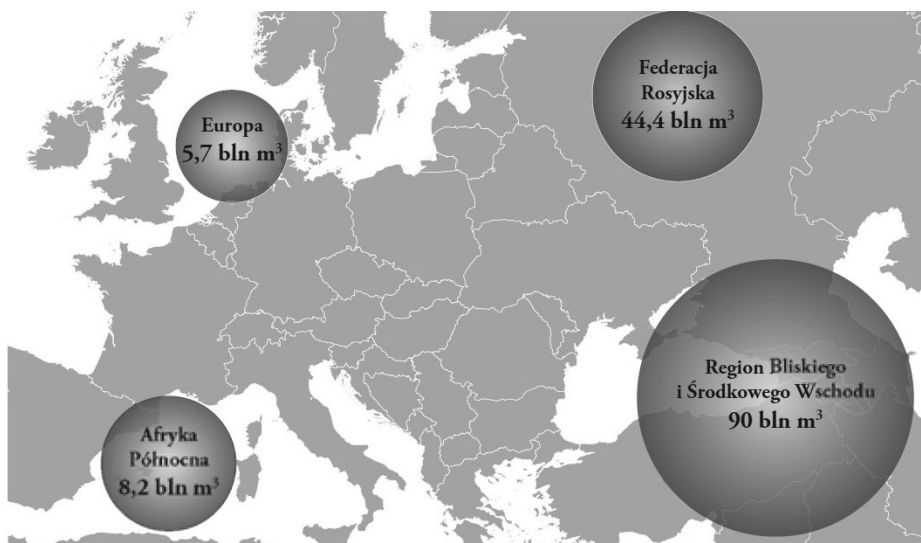
Z biegiem czasu projekt Nabucco stał się inspiracją do stworzenia szerszej koncepcji energetycznej, pozwalającej na przesył surowców do Unii Europejskiej – Korytarza Południowego, który miał być częścią projektów mających na

⁶ *Ibidem*.

⁷ Zob. P. Turowski, *Fiasko projektu Nabucco w następstwie walki o kontrolę nad szlakami transportowymi z południa*, <http://www.bbn.gov.pl/download/1/11470/str141-164PawelTurowski.pdf> (dostęp: 12.09.2012).

⁸ Zob. P. Stępiński, *Gaz ziemny...*

celu dywersyfikację szlaków i źródeł dostaw, a tym samym zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego UE⁹.

Mapa 1. Wielkość złóż gazu poszczególnych korytarzy energetycznych do UE

Źródło: P. Turowski, *Fiasko projektu Nabucco...*

IDEA PROJEKTU NABUCCO

Projekt Nabucco wystartował oficjalnie w 2002 roku i rozpoczął się od wstępnych rozmów pomiędzy koncernami z krajów, przez które rurociągiem miał przebiegać – austriackim OMV, tureckim BOTAS, węgierskim MOL, rumuńskim Transgazem i bułgarskim *Bulgargazem*. Dwa lata później podmioty te powołały do życia spółkę o nazwie Nabucco Gas Pipeline International GmbH¹⁰.

Dwoma kluczowym elementami Nabucco miały być giełdy gazowe, tzw. huby: na zachodzie w austriackim Baumgarten, a na wschodzie – w tureckim Erzurum. Pierwotne plany zakładały, że w Erzurum zbiegną się nitki gazowe z Bliskiego Wschodu oraz z rejonu kaspijskiego (Azerbejdżan, Turkmenistan), tak by później surowiec popłynął jednym rurociągiem do Europy¹¹.

⁹ Zob. P. Turowski, *Fiasko projektu Nabucco...*

¹⁰ *Nabucco ma dostarczać gaz do UE od 2013 roku*, PAP, http://gazownictwo.wnp.pl/gazociag-nabucco-ma-dostarczacz-gaz-do-ue-od-2013-roku,70886_1_0_0.html (dostęp: 12.09.2013).

¹¹ Cytat za: P. Godlewski, *Przyczyny ewolucji projektu Nabucco*, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul,1404,Przyczyny_ewolucji_projektu_Nabucco (dostęp: 12.09.2013).

Od 2002 do 2009 roku idea uruchomienia dostaw gazu do Unii Europejskiej z regionu Bliskiego i Środkowego Wschodu była utożsamiana wyłącznie z projektem gazociągu Nabucco. W połowie 2009 roku podczas szczytu Rady Unii Europejskiej udzielono poparcia dla utworzenia Korytarza Południowego, nazywając go nowym „jedwabnym szlakiem”. Spowodowało to ważne z perspektywy politycznej i ekonomicznej rozdzielenie tych dwóch koncepcji¹². Sformułowano koncepcję zbudowania strategicznego kierunku dostaw surowców energetycznych, wzmacniając bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej¹³.

PRZYCZYNY ZAMROŻENIA ROZMÓW O BUDOWIE NABUCCO

Pierwszą i najważniejszą przyczyną spowolnienia rozmów stał się kryzys ekonomiczny z roku 2008, który wpłynął bezpośrednio na projekt Nabucco poprzez odcięcie od finansowania, a pośrednio na rozwój „miksi energetycznego” w krajach UE – kwestii kluczowej w perspektywie budowy jakichkolwiek nowych połączeń gazowych czy naftowych¹⁴. Ponadto, kryzys poważnie nadwyrężył kondycję finansową krajów Unii Europejskiej, co skutkowało niemożnością przekazania wcześniej ustalonych 7 mld euro (a w 2011 roku już 12–15 mld euro) na budowę nowego połączenia gazowego¹⁵. Kryzys przyczynił się także do spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego UE. W 2012 roku poszczególne prognozy dotyczące zapotrzebowania na gaz w UE w 2030 roku różniły się, aż o 240 mld m³. Co więcej, w tym samym czasie Federacja Rosyjska uruchomiła przesył gazu przez rurociąg Nord Stream, który omijając niepewne kraje tranzytowe, takie jak Ukraina czy Polska, kieruje surowiec bezpośrednio na rynki UE, zaspokajając tym samym popyt energetyczny wśród państw europejskich¹⁶.

Wpływ na niepowodzenie Nabucco mogły mieć także kwestie ekonomiczne. Zgodnie z założeniami gazociąg miał transportować 31 mld m³ gazu rocznie. Jednak nikt nie przewidział, że koszt położenia prawie 4 tys. km rur o przekroju ok. 1,4 m stanowiłby znaczącą część budżetu inwestycji, co z góry skazywało marzenia o przesyśle jedną nitką dużej ilości gazu w górzystym regionie na klęskę¹⁷.

W efekcie, wielowymiarowe skutki kryzysu ekonomicznego oraz dynamiczne zmiany w międzynarodowej polityce energetycznej zmieniły się na tyle, że jego pierwotna wersja straciła entuzjazm Brukseli, Ankary i krajów, które

¹² Zob. P. Turowski, *Fiasko projektu Nabucco...*

¹³ P. Godlewski, *Przyczyny ewolucji...*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ Zob. P. Turowski, *Fiasko projektu Nabucco...*

miały zapewnić surowiec kierowany do UE. 28 lipca 2012 roku konsorcjum zarządzające złożem Shah Deniz podjęło decyzję, że głównym gazociągiem, który będzie obsługiwał przesył gazu z tych złóż do Europy, stanie się Trans-Anatolian Pipeline (TANAP)¹⁸.

Trasa przebiegnie przez Gruzję równoległe do istniejącego już South Caucasus Pipeline (SCP), a na terenie Turcji będzie biegła ze wschodu na zachód. TANAP z jednej strony dostarczy gaz bezpośrednio do Turcji, ale również będzie rurociągiem tranzytowym, który poprowadzi gaz do południowo-wschodnich granic UE¹⁹.

Po decyzji Azerbejdżanu o budowie rurociągu TANAP konsorcjum Nabucco przedstawiło alternatywny projekt – Nabucco-West. Rurociąg ten miałby umożliwić przesył azerskiego gazu od granicy z Turcją do Austrii wcześniej zaprojektowanym szlakiem. Nowy rurociąg posiadałby dwa razy mniejszą przepustowość od Nabucco, a jego koszt nie przekroczyłby ok. 4 mld euro²⁰. Nabucco-West korzystałby ze wszystkich pozwoleń administracyjnych, jakie udzielone zostały na budowę Nabucco, co znacznie ułatwiłoby realizację inwestycji w zakładanym terminie²¹.

Oprócz niższej, bardziej opłacalnej ceny, Nabucco-West różniłby się od swojej pierwotnej wersji tym, że połączyłby bezpośrednio Baumgarten z gazociągiem TANAP, a nie z Erzurum²². Teoretycznie wszystko pozostaje bez zmian. Faktycznie jednak, z perspektywy Brukseli nowa konfiguracja znacznie komplikuje plan dostaw gazu kaspijskiego, gdyż planowana przepustowość w nowej wersji Nabucco została dwukrotnie zmniejszona do 15 mld m³²³.

Próba wyeliminowania błędów i wad wcześniejszego projektu UE nie wystarczyła, aby Nabucco-West otrzymało wyłączność na przesył azerskiego surowca. Konkurował on bowiem z projektem rurociągu TAP, który doprowadzi gaz przez azersko-turecki gazociąg TANAP, a następnie przez Grecję do Włoch²⁴. Słabość unijnej dyplomacji, brak wewnętrznej spójności oraz silnych kompetencji w obszarze polityki energetycznej spowodował trudności Unii Europejskiej w realizacji przedstawionego projektu. Unijni dyplomaci nie potrafili przekonać do sprzedaży gazu europejskim odbiorcom nie tylko kluczowy Azerbejdżan, ale także innych potencjalnych eksporterów²⁵. W efekcie, 6 czerwca 2013 roku Shah Deniz nie wybrał projektu Nabucco-West jako

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Zob. P. Godlewski, *Przyczyny ewolucji...*

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Zob. P. Musiałek, *Koniec projektu Nabucco-West. Spektakularny sukces Rosji i klęska unijnej dyplomacji*, <http://www.caewse.pl/78/koniec-projektu-nabucco-west-spektakularny-sukces-rosji-i-klaska-unijnej-dyplomacji/154/v447/> (dostęp: 12.09.2013).

²⁵ *Ibidem*.

trasy przesyłu azerskiego gazu do Europy, co oznacza, że surowiec trafi na Stary Kontynent za pomocą innego gazociągu – TAP.

Mapa 2. Położenie gazociągu Nabucco-West

Źródło: P. Turowski, *Fiasko projektu Nabucco...*

Obok decyzji konsorcjum o dostarczaniu gazu ze złóż Azerbejdżanu przez gazociąg TAP, jedną z kluczowych przyczyn niepowodzenia Nabucco był brak zakontraktowania gazu z innymi dostawcami. Pytanie o źródła gazu dla Nabucco było kluczowe, albowiem planowane dostawy azerskiego gazu i tak byłyby niewystarczające. Zaniechanie głównego projektu budowy Korytarza Południowego do Unii Europejskiej oznaczało niebywałą porażkę budowy jedyne go gazociągu mającego na celu zdywersyfikować dostawy gazu do Europy Środkowo Wschodniej²⁶.

OCENA PROWADZENIA POLITYKI ENERGETYCZNEJ PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ

Przykład wdrażania w życie projektu Nabucco doskonale pokazuje, jak wiele czynników polityczno-ekonomicznych może wpływać na budowę międzynarodowego rurociągu. Jest to również przykład w jak dynamicznie zmieniających się realiach musi podejmować decyzje Unia Europejska²⁷.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Zob. P. Godlewski, *Przyczyny ewolucji...*

UE pragnie chronić swoją pozycję i ogranicza władzę poszczególnych koncernów w przesyłce i dystrybucji surowców. Z powodu zależności geograficznych musi także uwzględniać interesy krajów tranzytowych (takich jak Turcja), które z powodów politycznych i ekonomicznych również dążą do uzyskania większej kontroli nad rurociągami przebiegającymi przez ich terytorium²⁸.

Fiasko projektu Nabucco pokazuje, jak mało efektywną politykę bezpieczeństwa energetycznego prowadzi Unia Europejska. Nie jest ona w stanie przeforsować własnych interesów dotyczących tego rurociągu, realnie ocenić kosztów jego budowy oraz korzyści jakie ze sobą by niósł. Skutkuje to uznaniem Nabucco za projekt nierentowny i nieopłacalny. Konsorcja zwróciły się w stronę korzystniejszych opcji, a Stany Zjednoczone bez przeszkód mogą wzmacniać swoją pozycję w regionie i nadmiernie akcentować własne interesy.

Co więcej, za nieefektywnością unijnej polityki przemawia także nadmiernie rozbudowana wewnętrzna biurokracja wydłużająca proces decyzyjny, konieczność wypracowania konsensusu, a co za tym idzie, pogodzenie zróżnicowanych żywotnych interesów państw członkowskich oraz nierealne założenia, jakie niesie Energetyczna Mapa Drogowa 2050. To wszystko negatywnie wpływa na wizerunek UE na arenie międzynarodowej i utrudnia osiągnięcie jej podstawowego celu, jakim jest uniezależnienie się od rosyjskiego surowca²⁹.

PROGNOZOWANE ZMIANY NA RYNKU SUROWCOWYM

Głosy mówiące o zmianach na rynku surowcowym słyhać już od dłuższego czasu. Owe zmiany miałyby polegać na demokratyzacji energii, eksploatacji gazu łupkowego oraz „przerzucaniu” się na odnawialne źródła energii. Jednak, czym właściwie jest popularna ostatnio demokratyzacja energii?

Otóż: „demokratyzację rynków energetycznych należy rozumieć jako podważenie roli dotychczas dominujących graczy, spowodowane bardziej równomiernym rozłożeniem zasobów i ich większą mobilnością”³⁰. Nowy układ sił sprawia, że rynek surowców stanie się coraz bardziej nieczuły na polityczne „gry interesów”, a zaczną w nim obowiązywać prawa wolnego rynku³¹. Faktem jest, że gaz łupkowy demokratyzuje światowy rynek surowców energetycznych.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Cytat za: J. Saryusz-Wolski, *Energetyczna demokratyzacja*, Centrum Strategii Energetycznych, http://cse.ibnrg.pl/wp-content/uploads/cse-jacek_saryusz-wolski-energetyczna_demokratyzacja.pdf, s. 2.

³¹ *Ibidem*.

Ma to związek z jego geograficznym rozmieszczeniem. Sytuacja znacząco się zmieniła. To nie kraje OPEC czy Rosja posiadają większość zasobów. Do gry zaczęły wchodzić nowe państwa z Azji Wschodniej i Europy³².

W najbliższej przyszłości może to spowodować ogromne zmiany w gronie światowych potęg surowcowych. Nowa rzeczywistość energetyczna jest kształtowana w dużej mierze przez producentów i eksporterów, takich jak Katar, Australia czy Stany Zjednoczone oraz przez odchodzenie od tradycyjnych sposobów prowadzenia interesów na rynku naftowym i gazowym. Nowa mapa zasobów energetycznych sprawia, że nadchodząca obniżka cen tych surowców staje się coraz większa. W 2004 roku w Stanach Zjednoczonych nawet nie myślano o wydobywaniu gazu z łupków, natomiast już 9 lat później gaz łupkowy stanowi aż 30% rynku³³. Wpływ na tak ogromne zmiany mają również ostatnie wydarzenia polityczno-gospodarcze, takie jak: Arabska Wiosna, katastrofa nuklearna w Fukushima, niemiecki plan oparty na transformacji energetyki od atomu i paliw kopalnych do odnawialnych źródeł energii czy rosnące zapotrzebowanie energetyczne Chin. Niebezpiecznym sygnałem, także dla Polski, jest wzrost importu węgla do Europy, związany ze zmniejszonym w ostatnich latach zapotrzebowaniem Stanów Zjednoczonych. Jest to sprzeczne z wcześniejszymi celami klimatycznymi UE i programem dekarbonizacji, co może skutecznie obniżyć konkurencyjność UE na arenie międzynarodowej. „Interes europejski powinien obejmować wymogi związane zarówno z bezpieczeństwem energetycznym, handlem, jak i obroną. W sposób znaczący odbije się to na globalnej pozycji Unii i jej wpływie na kierunek zachodzących przemian oraz realizację własnych interesów”³⁴.

ZARYS STRATEGII POLITYKI ENERGETYCZNEJ FEDERACJI ROSYJSKIEJ

„Supermocarstwo energetyczne” – w taki sposób w 2006 roku Władysław Zurkow, ówczesny doradca prezydenta Władimira Putina sformułował zarówno istotę Federacji Rosyjskiej, jak i jeden z głównych elementów jej polityki zagranicznej. Biorąc pod uwagę ilość zasobów gazu ziemnego i ropy naftowej znajdujących się w posiadaniu tego pojedynczego kraju (odpowiednio 68,4 mld m³ oraz 28,7 mld ton³⁵), nie dziwi chęć wykorzystania surowców energetycznych jako instrumentu polityki zagranicznej.

³² *Ibidem*, s. 1.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, s. 4.

³⁵ Informacje za: <http://losyziemi.pl/rosja-moskwa-ujawnila-jakie-sa-ich-zasoby-surowcow-energetycznych-ropy-naftowej-maja-ponad-28-7-mld-ton-a-gazu-ziemnego-684-mld-m3> – wypowiedź rosyjskiego ministra do spraw zasobów naturalnych i ekologii Siergieja Donskoja (dostęp: 12.09.2013).

Podstawowym dokumentem rządowym definiującym cele i strategiczne założenia polityki energetycznej Federacji Rosyjskiej jest Strategia Energetyczna Rosji do 2030 roku, opublikowana pod koniec 2009 roku³⁶. Dokument ten ma być odpowiedzią na zachodzące na rynku surowcowym zmiany, stąd pewne różnice w porównaniu z wcześniejszą Strategią Energetyczną Rosji do 2020 roku. Nowy plan działania zakłada jeszcze większe oddziaływanie Rosji na rynek surowców energetycznych w celu zminimalizowania zagrożeń płynących z coraz większego uzależniania się rosyjskiej gospodarki światowej od międzynarodowego popytu na surowce energetyczne. Dokument zakłada również, że właśnie poprzez wykorzystanie źródeł energii możliwa będzie rozbudowa oraz unowocześnienie rosyjskiej gospodarki. Sektor energetyczny traktowany jest jako „dźwignia” rosyjskiego postępu cywilizacyjnego, a także narzędzie polityki międzynarodowej.

Według raportu Komisji Europejskiej, w 2007 roku rosyjski eksport gazu ziemnego oraz ropy naftowej stanowił (odpowiednio) 38,7 % oraz 32,6 % całkowitego importu tych surowców do Unii Europejskiej³⁷. Największymi unijnymi importerami rosyjskiej ropy naftowej są Niemcy i Holandia (ponad 500 tys. baryłek dziennie), podczas gdy ponad 30% rosyjskiego gazu trafia do Europy Wschodniej³⁸. Rosja wykorzystuje pozycję monopolisty na europejskim rynku w sposób polityczny, czego przykładem są wielokrotne przerwy w dostawach gazu do Ukrainy, bądź obsadzanie czołowych polityków innych państw na wysokich stanowiskach powołanych przez siebie konsorcjów, w celu przekonania Europejczyków o nieszkodliwości wdrażanych projektów³⁹. Ponadto, negocjacje w sprawie zakontraktowania oraz warunków dostaw surowców prowadzone są pojedynczo z poszczególnymi państwami UE, co daje możliwość odrębnego ustalania poziomu cen surowca dla konkretnych państw i jest tym samym potężnym instrumentem oddziaływania politycznego.

Na uwagę zasługuje również sposób, w jaki Rosja za pośrednictwem Gazpromu (największej państwowej spółki rosyjskiej zajmującej się wydobywaniem i przesyłaniem gazu) zwiększa swoje wpływy na rynku europejskim, co skutkuje istnieniem w Europie kilkuset firm, w których rosyjski koncern ma ponad 50% udziałów⁴⁰. Mechanizm ten polega na kupowaniu udziałów w firmach europej-

³⁶ *Energetičeskaja strategija Rossji na pieriod do 2030 g*, <http://www.energistrategy.ru> (dostęp: 12.09.2013).

³⁷ Zob. *Energy Dialogue EU–Russia. The Tenth Progress Report*, European Commission, Moskwa 2009.

³⁸ *Russia overview*, U.S. Energy Information Administration, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Russia/russia.pdf> (dostęp: 12.09.2013).

³⁹ Znany jest przykład kanclerza Niemiec Gerharda Schrödera, który po opuszczeniu urzędu objął stanowisko w radzie nadzorczej Nord Streamu. Podobną strategię zastosowano w stosunku do byłego premiera Włoch – Romano Prodiego. Politykowi zaproponowano udział w konsorcjum South Streamu, ten jednak odmówił.

⁴⁰ Zob. E. Paszyc, *Ekspansja Gazpromu na lokalnym rynku*, Warszawa 2011, s. 21.

skich, poprzez co tworzy się wewnątrz europejski lobbing na rzecz korzystnych relacji z Kreml. Jakkolwiek lobbing to zjawisko powszechne, spółki rosyjskie mogą liczyć na znacznie większe zaplecze polityczne, co ma bezpośredni związek z nacjonalizacją przemysłu energetycznego w Federacji Rosyjskiej. Powyższy mechanizm sprawia, że Unii Europejskiej niezwykle trudno jest prowadzić negocjacje w kwestiach energetyki z Rosją, zarówno ze względu na wspomniane wewnętrzne grupy lobbingowe, jak i na część środowiska biznesowego samej Unii, które często nad interes europejskiej wspólnoty przedkłada osobiste korzyści płynące ze współpracy ze stroną rosyjską⁴¹.

Dominująca pozycja na europejskim rynku energetycznym działa jednak w dwie strony – uzależnia Unię Europejską od rosyjskich surowców, sprawia jednak, że rozwój gospodarczy Federacji Rosyjskiej ściśle powiązany jest z ilością i ceną sprzedanego Europie surowca. Mimo starań Moskwy w kwestii dywersyfikacji odbiorców poprzez wdrażanie projektów dalekowschodnich, takich jak budowa morskich terminali do przesyłu skroplonego gazu (Liquefied Natural Gas, LNG), czy dwóch projektowanych rurociągów do Chin (jeden z Syberii Zachodniej z połączeniem między granicą z Kazachstanem a Mongolią, drugi na Dalekim Wschodzie, do miasta Daqing), prognozy wykazują, że Europa wciąż pozostanie głównym odbiorcą rosyjskiego gazu⁴².

W związku z powyższym, jednym z fundamentalnych celów rosyjskiej polityki energetycznej jest zachowanie pozycji monopolisty w eksporcie gazu ziemnego i ropy naftowej do Europy, a co za tym idzie niedopuszczenie do uniezależnienia się krajów UE od dostaw rosyjskich surowców. W interesie Federacji Rosyjskiej jest torpedowanie wszelkich inicjatyw mających na celu dywersyfikację dostawców gazu do Europy, a także rozbudowa istniejącej sieci przesyłowej w celu zwiększenia ilości przesyłanego surowca. Stąd zainteresowanie Rosji nowymi dla monopolu rynkami europejskimi⁴³ (m.in. w Danii, Holandii, Wielkiej Brytanii) czy też nadanie priorytetowego znaczenia w Strategii energetycznej Rosji do roku 2030 projektom takim jak Nord Stream oraz South Stream.

⁴¹ Mechanizm stopniowego zwiększania wpływów rosyjskich w europejskich kręgach biznesu energetycznego opisany został dokładnie w książce Edwarda Lucasa pt. *Nowa Zimna Wojna*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2008.

⁴² Zob. P. Turowski, *Eksport rosyjskiego gazu – strategia, plany, konsekwencje*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2012, nr III–IV, s. 228–229, <http://www.bbn.gov.pl/download/1/.../kbns225-247Eksportrosyjskiego.pdf> (dostęp: 12.09.2013).

⁴³ Gazprom uzyskał np. 9% udziałów w gazociągu BBL, który łączy sieć gazociągową Europy z Wielką Brytanią poprzez przyjęcie holenderskiego koncernu Gasunie do konsorcjum Nord Stream w 2008 roku.

SOUTH STREAM JAKO ELEMENT POLITYKI ZAGRANCZNEJ ROSI

Gazociąg Południowy jest jednym z największych i najdroższych projektów infrastrukturalnych Gazpromu (koszt projektu szacuje się na około 39,2 mld dolarów⁴⁴). W wersji pierwotnej łączna długość gazociągu wynosiła około 2440 km, z czego 925 km to odcinek morski, a 1505 km stanowiła część lądowa w Europie⁴⁵. Rurociąg ma przesyłać gaz z Rosji przez Morze Czarne do Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej (państwa zaangażowane to m.in. Bułgaria, Serbia, Węgry, Słowenia). Choć w latach 2008–2010 Rosja podpisała porozumienia ze wszystkimi krajami tranzytowymi dla projektowanych wówczas wariantów nowej magistrali, data uruchomienia rurociągu oddala się – pierwotny termin Gazprom podał na rok 2009, natomiast w roku 2010 ogłosił przesunięcie finalizacji projektu na rok 2018⁴⁶.

Pod względem ekonomicznym rosyjski projekt zdaje się nieuzasadniony. Transport surowca poprzez Gazociąg Południowy to koszt „dwukrotnie większy niż przesył wykorzystujący infrastrukturę ukraińską (odpowiednio 5,7 (SS) oraz 2,5 (Ukraina) dolara za przesył 1000 m³ gazu na trasie 100 km). Co więcej, South Stream podwaja trasę części gazociągów z Korytarza Południowego energetycznego od Bułgarii i Węgier, co sprawia, że w przypadku zrealizowania obydwu projektów, możliwości przesyłowe infrastruktury (około 90 mld m³ gazu rocznie od następnego dziesięciolecia) byłyby niewspółmiernie większe od łącznego zapotrzebowania Węgier i krajów bałkańskich (około 19 mld m³ w 2010 roku⁴⁷). Jeśli dodać do tego rosnącą na rynku europejskim konkurencję oraz starania UE w aspekcie dywersyfikacji dostawców, przejawiającą się budową kolejnego korytarza energetycznego (obok 3 istniejących – Federacja Rosyjska, Morze Północne i Afryka Północna) można poddać w wątpliwość sens wdrażania w życie tak drogiego projektu.

Oficjalny powód budowy gazociągu South Stream to m.in. zwiększenie możliwości eksportowych rosyjskiego gazu do Europy, dywersyfikacja szlaków przesyłu czy tworzenie nowych miejsc pracy⁴⁸. Realizacja tej inwestycji przyniesie jednak dla Moskwy korzyści polityczne, wyrażające się w pozbawieniu

⁴⁴ *South Stream będzie kosztować 39 mln dol.*, Forbes, <http://www.forbes.pl/south-stream-będzie-kosztować-39-2-mld-dol-,artykuly,138182,1,1.html> (dostęp: 12.09.2013).

⁴⁵ Zob. Sz. Kardaś, E. Paszyc, *Za wszelką cenę: Rosja rozpoczyna budowę South Streamu*, Ośrodek Studiów Wschodnich 2012, nr 98, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2012-12-07/za-wszelka-cene-rosja-rozpoczyna-budowe-south-streamu> (dostęp: 12.09.2013).

⁴⁶ Zob. *South Stream z poślizgiem*, „Gazeta Wyborcza” 2010, nr 242, s. 33.

⁴⁷ Zob. *BP Statistical Review of World Energy. June 2011*, BP, Londyn 2011, http://www.bp.com/content/dam/bp-country/de_de/PDFs/brochures/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf (dostęp: 12.09.2013).

⁴⁸ Strona główna Gazpromu, <http://www.gazprom.ru> (dostęp 12.09.2013).

Ukrainy statusu państwa tranzytowego, ominięciu krajów bałtyckich w przesyłaniu surowca do Europy Zachodniej oraz utrzymaniu pozycji głównego dostawcy gazu na Starym Kontynencie⁴⁹. Gazociąg Południowy, poprzez odebranie korzyści ekonomicznych wynikających z tranzytu, pośrednio osłabia pozycję Mińska i Kijowa w relacjach z Moskwą. Ponadto, ukończenie i wdrożenie w życie bliźniaczych projektów Nord Stream oraz South Stream dałoby Federacji Rosyjskiej możliwość regulacji ceny oraz podaży wysyłanego surowca.

Mapa 4. Szlak South Streamu wraz z konsorcjami odpowiadającymi za poszczególne części gazociągu

Źródło: opracowane na podstawie: <http://www.south-stream.info/en/maps/> (dostęp: 12.09.2013)

Na uwagę zasługuje również fakt, że South Stream jest odpowiedzią strony rosyjskiej na omawiany we wcześniejszej części artykułu gazociąg Nabucco, a szerzej – na plany budowy południowego korytarza energetycznego. Wspomniany korytarz może w przyszłości być jednym z elementów znacząco osłabiającym pozycję Gazpromu jako monopolisty na rynku europejskim. Już za kilka lat mają ruszyć dostawy do Europy przez Bałkany około 10 mld m³ gazu ze złóż azerskich⁵⁰. Zagospodarowanie dodatkowych złóż w Azerbejdżanie oraz deklaracja Turkmenistanu uruchomienia dostaw gazu dla Europy na poziomie 40 mld m³ (ilość ta, choć zawyżona, obrazuje możliwość znacznego wzrostu eksportu z tego kierunku) niewątpliwie godzą w rosyjskie interesy w regionie.

⁴⁹ Zob. Sz. Kardaś, E. Paszyc, *Za wszelką cenę...*

⁵⁰ Zob. P. Turowski, *South Stream – odpowiedź na potrzeby rynku czy narzędzie polityki zagranicznej?*, <http://www.bbn.gov.pl/download/1/13731/kwartalnik141-167sPawelTurowski.pdf> (dostęp: 12.09.2013).

W związku z powyższym można stwierdzić, że South Stream to projekt przedstawiony i wdrażany w życie w celu sparaliżowania bądź utrudnienia budowy infrastruktury do przesyłu gazu z regionu Morza Kaspijskiego do Unii Europejskiej.

Dodatkowe korzyści wynikające z rywalizacji z projektem europejskim wiążą się z osłabieniem jedności stanowiska UE w kwestii energetyki. Przykładem mogą być m.in. przystąpienie Węgier do rosyjskiego projektu w grudniu 2012 roku, czy problemy prawne wynikające z niezgodności umów zawartych między państwami tranzytowymi a Gazpromem z zasadą wprowadzanego przez Unię Europejską pakietu energetycznego – unbundlingu⁵¹. Zacieśnianie współpracy Gazpromu z dużymi europejskimi koncernami (Wintershell, ENI) poprzez wielomiliardowe kontrakty⁵² również przekładają się na zwiększenie wzajemnej zależności między rosyjskim gigantem a środowiskiem biznesowym w Europie, co doskonale wpisuje się w strategię działania Federacji Rosyjskiej.

OCENA SKUTECZNOŚCI POLITYKI ENERGETYCZNEJ ROSJI NA PODSTAWIE GAZOCIĄGU POŁUDNIOWEGO

Biorąc pod uwagę opisane wyżej korzyści wynikające z budowy gazociągu South Stream oraz sprawność działań rosyjskich w kwestiach związanych z pozyskiwaniem partnerów do omawianej inwestycji, należy stwierdzić, że skuteczność polityki energetycznej Rosji jest wysoka. Potwierdzają to zarówno determinacja Gazpromu w dążeniu do urzeczywistnienia projektu, przejawiająca się w podpisaniu porozumień rządowych między 2008 a 2010 rokiem oraz uczynienie tego przed wejściem w życie unijnych zapisów pakietu energetycznego. Ponadto, na uwagę zasługuje gotowość poniesienia ogromnych kosztów finansowych w imię politycznych korzyści, jakie niesie ze sobą inwestycja.

Mimo że projekt strony rosyjskiej uznać można za ekonomicznie nieuzasadniony, to działania Federacji Rosyjskiej (oraz słabość dyplomacji unijnej) sprawiły, że inicjatywa UE – gazociąg Nabucco-West – upadła⁵³. Pełny wpływ Gazociągu Południowego na Białoruś oraz Ukrainę natomiast będzie można ocenić dopiero po sfinalizowaniu budowy gazociągu. Jednak, nie ulega wątpli-

⁵¹ Zasada ta oznacza gwarancje swobodnego dostępu do istniejących gazociągów w celu wzrostu konkurencji w sektorze energetyki.

⁵² Zob. A. Ciechanowicz, A. Kwiatkowska-Drożdż, W. Rodkiewicz, *Konsultacje Merkel i Putina – po pierwsze gospodarka*, „Tydzień na Wschodzie” 2012, nr 38 (239), <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2012-11-21/konsultacje-merkeli-putina-po-pierwsze-gospodarka> (dostęp: 12.09.2013).

⁵³ Zob. P. Musiałek, *Koniec projektu Nabucco-West. Spektakularny sukces Rosji i klęska unijnej dyplomacji*, Centrum Analiz Energetycznych, Wyższa Szkoła Europejska im. ks. J. Tischnera, Kraków 2013, <http://www.caewse.pl/78/koniec-projektu-nabucco-west-spektakularny-sukces-rosji-i-klaska-unijnej-dyplomacji/154/v447/> (dostęp: 12.09.2013).

wości, że sama świadomość nieuchronności jego powstania sprawia, że ukraińskie elity polityczne zmuszone są coraz poważniej rozpatrywać ewentualny kompromis z Gazpromem (polegający na sprzedaży części udziałów w Braterstwie bądź pozwoleniu na współzarządzanie infrastrukturą przesyłową przez rosyjski koncern).

Scentralizowany charakter władzy w Federacji Rosyjskiej oraz bezpośrednio powiązania między Gazpromem a środowiskiem politycznym znacząco podnosi skuteczność działań rosyjskiego giganta gazowego, choćby przez fakt, że bilateralne negocjacje pozwalają na relatywnie szybkie finalizowanie umów rządowych. Mimo wielu problemów związanych z budową gazociągu (takich jak: sprzeciw Komisji Europejskiej uniemożliwiający przejście austriackiego terminalu gazowego w Baumgarten, przyczyniający się do rezygnacji z części projektu⁵⁴, niewspółmiernie wysokie koszty finansowe w porównaniu z oczekiwanym przychodem, czy potencjalna nierentowność projektu związana z negatywnymi prognozami) osobiste zaangażowanie rosyjskiej władzy⁵⁵ sprawia, że Rosja wdraża inwestycję w życie⁵⁶.

Realizacja strategicznych interesów związana z budową Gazociągu Południowego to kolejny element wskazujący na wysoką skuteczność rosyjskiej polityki energetycznej. South Stream pozwoli na zwiększenie dostaw surowca do Europy (nawet jeśli jego moce przesyłowe nie będą w pełni wykorzystane), zmniejszy zależność od państw tranzytowych oraz umocni pozycję Moskwy w relacjach z nimi. Ponadto, część budowanego gazociągu znajduje się na terenie Federacji Rosyjskiej, toteż unowocześnieniu ulegnie również w pewnym stopniu wewnętrzna infrastruktura Rosji.

WPLYW PROGNOZOWANYCH ZMIAN NA RYNKU SUROWCÓW ENERGETYCZNYCH NA POZYCJĘ FEDERACJI ROSYJSKIEJ JAKO EUROPEJSKIEGO MONOPOLISTY

Skuteczność rosyjskich działań w kwestiach energetycznych nie zmienia jednak faktu, że obecnie rynek surowców przeobraża się. Mamy do czynienia z szeregiem procesów o skali międzynarodowej, na które Federacja Rosyjska nie ma realnego wpływu, a które w znaczący sposób mogą zaszkodzić nie tylko Gazpromowi, ale też całemu państwu rosyjskiemu ze względu na duży stopień powiązania gospodarki rosyjskiej z eksportem surowców energetycznych.

⁵⁴ Zob. Sz. Kardaś, E. Paszyc, *Za wszelką cenę...*

⁵⁵ Władimir Putin jest inicjatorem i głównym promotorem projektu South Stream.

⁵⁶ *Rosja wystartowała z budową South Stream*, Forbes, <http://www.forbes.pl/rosja-wystartowala-z-budowa-south-stream,artykuly,135584,1,1.html> (dostęp: 12.09.2013).

Jeden z takich procesów to omówiona we wcześniejszej części pracy demokratyzacja energii. Zajęcie przez Stany Zjednoczone pozycji światowego lidera w produkcji gazu ziemnego z łupków oraz odkrycie nowych złóż w krajach azjatyckich spowodowały spadek ceny surowca (to tylko niektóre z czynników). Zastosowanie praw wolnego rynku w sektorze energetycznym w perspektywie długookresowej może znacznie utrudnić wykorzystywanie gazu i ropy jako narzędzi politycznych na szeroką skalę, osłabiając realną siłę oddziaływania politycznego Rosji.

Sprężone działanie kryzysu ekonomicznego (polityka oszczędzania) oraz unijnych starań w zakresie wspólnej polityki energetycznej to kolejny czynnik wpływający na pozycję Gazpromu na rynku europejskim. Działania UE skupiają się zarówno na liberalizacji sektora energetycznego poprzez wprowadzenie pakietu energetycznego, jak i na dywersyfikacji dostawców. Już teraz większość państw europejskich kupuje surowiec z co najmniej 3 źródeł, jednocześnie starając się, by żaden z dostawców nie osiągnął znaczącej przewagi⁵⁷. Ponadto, promowana polityka niskoemisyjna oraz wynikający z niej stopniowy wzrost udziału odnawialnych źródeł energii również zmniejsza zapotrzebowanie na rosyjski surowiec w wieloletniej perspektywie.

Nie należy zapominać o dynamicznym wzroście ekonomicznym Państwa Środka. Energochłonność gospodarki chińskiej będzie systematycznie rosła wraz z rozwojem Chin, osiągając poziom 427 mld m³ pod koniec lat 20 XXI wieku⁵⁸. Procesem negatywnym z perspektywy strony rosyjskiej jest natomiast coraz większe zaangażowanie Chin w Azji Centralnej, wyrażające się m.in. we współpracy turkmeńsko-chińskiej, co wpływa na uniezależnienie się państw tego regionu od Federacji Rosyjskiej oraz zmniejszenie możliwości Gazpromu w dysponowaniu ich złóżami. Rosja mogłaby stanowić w Azji potężną siłę eksportową, natomiast infrastrukturalne powiązanie ze Starym Kontynentem i skupienie się niemal wyłącznie na rynku europejskim stawia taki scenariusz pod znakiem zapytania⁵⁹.

Konkludując, należy się spodziewać, że pomimo skutecznie prowadzonej polityki energetycznej, międzynarodowa pozycja Federacji Rosyjskiej może ulec osłabieniu w perspektywie długofalowej. Ewentualna decyzja Stanów Zjednoczonych o eksporcie gazu ziemnego do Europy na masową skalę, bądź postęp w wydobywaniu gazu metodami niekonwencjonalnymi w Chinach mogłyby znacząco wpłynąć na faktyczną siłę oddziaływania Rosji. Dowodem potwierdzającym początek takiej tendencji mogą być dane z 2012 roku, obra-

⁵⁷ P. Turowski, *South Stream...*

⁵⁸ Zob. *World Energy Outlook 2011*, International Energy Agency, Paryż 2011, s. 592, http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/WEO2011_WEB.pdf (dostęp: 12.09.2013).

⁵⁹ Warto zauważyć, że Federacja Rosyjska podpisała przełomową umowę gazową z Chinami w maju 2013 roku. 30-letni kontrakt daje Rosji alternatywny rynek zbytu, lecz z drugiej strony jest to kolejna oznaka „neokolonialnego” układu na linii Pekin–Moskwa.

zujące spadek wyników Gazpromu, opublikowane w kwietniu bieżącego roku. Zyski rosyjskiego giganta zmalały o 10 % w porównaniu z rokiem poprzednim, a jedynym rynkiem, na którym sprzedaż gazu wzrosła jest wewnętrzny rynek rosyjski⁶⁰. W związku z takim rozwojem sytuacji, Federacja Rosyjska stanie niebawem przed trudnym zadaniem – będzie zmuszona do ponownego zdefiniowania środków realizacji oraz geograficznego obszaru ekspansji swej polityki energetycznej.

PODSUMOWANIE – PORÓWNANIE SKUTECZNOŚCI PROWADZENIA POLITYKI ENERGETYCZNEJ PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ I FEDERACJĘ ROSYJSKĄ

Na podstawie powyższych rozważań dotyczących projektów Nabucco i *South Stream* należy stwierdzić, że Rosja prowadzi znacznie skuteczniejszą politykę energetyczną od Unii Europejskiej. Świadczą o tym przede wszystkim:

- fiasko unijnego projektu Nabucco-West, podczas gdy strona rosyjska realizuje swoją inwestycję pomimo wielu trudności;
- polityczne oraz wizerunkowe korzyści Moskwy związane z budową gazociągu *South Stream* i osłabianiem wspólnego stanowiska europejskiego oraz niezdolność UE do neutralizacji działań Gazpromu.
- wysoka skuteczność rosyjskiej polityki energetycznej nie zmienia jednak tego, że w perspektywie średnio- i długookresowej to Federacja Rosyjska znajdzie się w defensywie – będzie zmuszona poszukiwać nowych odbiorców, walczyć o rynki w Azji Centralnej, a także dostosować swą politykę do zachodzących zmian, co pociągnie za sobą ogromne inwestycje w infrastrukturę przesyłową na Wschodzie. Szereg zachodzących na świecie procesów opisanych wcześniej sprawi natomiast, że sytuacja Unii Europejskiej, mimo ostatnich porażek w dziedzinie polityki energetycznej, ulegnie systematycznej poprawie głównie poprzez demokratyzację źródeł energii, a co za tym idzie – wprowadzenie zasad wolnego rynku do sektora energetycznego. Zaistniała sytuacja to z jednej strony „reset” w polityce energetycznej UE i szansa na ponowne określenie priorytetów, z drugiej natomiast ukazanie, że państwa nie są w stanie w sposób całkowity (nawet poprzez skuteczną politykę) kontrolować rozwoju wydarzeń na arenie światowej, w związku ze zbyt dużą ilością zmiennych występujących w stosunkach międzynarodowych.

⁶⁰ *Słaby rok Gazpromu*, *Ekonomia*.rp.pl 30 kwi 2013, <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1005023.html> (dostęp: 12.09.2013).

EUROPEAN UNION AND RUSSIAN FEDERATION – COMPARISON OF EFFECTIVENESS
OF THE ENERGY SECURITY POLICY BASED ON CASES OF NABUCCO AND SOUTH
STREAM PIPELINES

Summary. Energy security policy is currently one of the most crucial areas of foreign policy. Influencing states through the price of energy resources and conditions of their supply is a common phenomenon nowadays. The purpose of this article is to show the policy methods to realize energy security pursued by the European Union and Russian Federation as well as to show their effectiveness. The analysis is based on the examples of Nabucco and South Stream pipelines.

Key words: European Union, Russian Federation, power industry, pipeline, energy security policy, Nabucco, South Stream